

НАВЧАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ЗВОРОТНОМУ ЗВ'ЯЗКУ В ПАРНІЙ РОБОТІ В ГОВОРІННІ

У статті розглянуто поняття «зворотний зв'язок», його типи, функції. Проаналізовано значення здійснення зворотного зв'язку під час парного опрацювання навичок говоріння на уроках англійської мови в початковій ланці.

Раннє навчання іноземних мов є одним із пріоритетних напрямів в освітній політиці України, який був визначений Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти, Державним стандартом початкової загальної освіти [5], Програмами з іноземної мови для загальноосвітніх та спеціалізованих навчальних закладів.

Початкова школа є першою сходинкою в реалізації стратегічної мети навчального предмета «Іноземна мова». На початковому етапі закладаються основи комунікативної компетенції насперек, з говоріння, що передбачає здійснення іншомовного спілкування і взаємодію дітей на елементарному рівні, у тому числі і з носіями мови [7, с. 4-5].

Усвідомлення вищезгаданого й визначає актуальність наукових позицій авторів М.Є. Ростоцької, О.Д. Карп'юк, А.М. Невсвіт, адже іноземна мова як один з найважливіших і відносно нових предметів у системі підготовки сучасного молодшого школяра в умовах полікультурного і багатомовного світу виховує його комунікативну культуру, сприяє загальному мовленнєвому розвитку учня, розширенню його кругозору, а також формуванню уявлень про діалог культур, коли він усвідомлює себе носієм духовних цінностей свого народу, національної ідентичності, громадянськості, норм моралі і мовленнєвої поведінки. Беручи до уваги, що унікальність та винятковість початкової школи полягає в її впливі на психічний, моральний, розумовий та фізичний розвиток дитини, аналізуючи практику зарубіжних колег під час стажувань за кордоном та спираючись на власний багаторічний педагогічний досвід навчання англійської мови в початкових класах, автори О.Д. Карп'юк, М.Є. Ростоцька переконують, що провідним компонентом змісту навчання іноземної мови є реалізація особистісно-орієнтованого навчання з використанням новітніх технологій для формування навичок та розвитку вмінь із різних видів мовленнєвої діяльності, що лежать в основі комунікативної компетенції [7, с.10].

Одним із інноваційних засобів розвитку особистості учня є метод мовного портфоліо як дієвого інструменту гуманістичного навчання іноземних мов і формування учнівської автономії в навчанні. Використання європейського мовного портфоліо дозволяє зробити процес іншомовного навчання більш прозорим для учнів, допомагаючи їм розвивати здатність до рефлексії та самооцінювання, таким чином надаючи їм можливість поступово збільшувати свою відповідальність за власне навчання. Учнів-

* © Козачок О. С.

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

ське мовне портфоліо допомагає учням осмислити результати своєї діяльності й дає змогу вчителю залучити їх до постановки нових цілей, реально показати динаміку, прогрес у навчанні. Отже, можна зазначити, що мовне портфоліо є особисто зорієнтованою формою роботи, автентичним видом оцінювання, який адресовано учневі, розроблено для нього, спрямовано на виявлення та розвиток творчих здібностей кожної дитини. Упровадження такої форми діяльності, як європейське мовне портфоліо, означає вихід на новий рівень самосвідомості учня, де він обирає, оцінює, контролює процес навчання, роблячи його безперервним і сталим [1].

Автори вітчизняних комплектів підручників (М.Є. Ростоцька, О.Д. Карп'юк, А.М.Несвіт) розглядають українського молодшого школяра з точки зору майбутнього нашої держави, адже важливість розвитку здатності і готовності учня до реалізації свого інтелектуального та творчого потенціалу в майбутньому залежить від багатьох чинників, серед яких є державна освітня мовна політика, в початковій школі зокрема.

Таким чином, світові тенденції розвитку суспільства, завдання Державної національної програми «Освіта» [4] і вищевказані міркування визначають актуальність та оригінальність наукових позицій авторів О.Д. Карп'юк, М.Є. Ростоцька і дозволяють запропонувати їх авторську Концепцію креативного іншомовного навчання молодшого школяра. Дана концепція націлена на становлення основ іншомовної комунікативної діяльності учня, його всебічний розвиток і ґрунтується на особистісно-орієнтованому і комунікативному підходах, які передбачають дотримання наступних принципів [7, с. 10]:

- комунікативної спрямованості;
- когнітивно-мовленнєвої активності;
- контекстуальності;
- безперекладної семантизації;
- інтеграції;
- інтерактивності;
- полісенсорного розвитку;
- творчого підходу до вивчення англійської мови;
- новизни;
- наочності.

Практичною метою навчання іноземних мов у початковій школі є розвиток здібностей молодшого школяра до спілкування іноземною мовою. Здатність спілкуватися іноземною мовою передбачає також формування в учнів якостей, що роблять процес оволодіння мовою як засобом міжкультурної комунікації ефективним.

Методологічні та прикладні аспекти педагогічного спілкування є об'єктом пильної уваги педагогів і психологів (Ш.А.Амонашвілі, І.О. Зімняя, О.О.Леонтьєв та інші), а також методистів (М.А.Аріян, І.Л.Бім, А.С.Карпов, Є.О.Маслико, Є.І.Пасов та інші). Під взаємодією на уроці іноземної мови розуміють перш за все спільну, узгоджену діяльність всіх суб'єктів навчального процесу, і взаєморозуміння між ними, що

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

є психологічною основою педагогічної співпраці [2, с. 122].

Досить важливим фактором у навчанні через співпрацю є позиція вчителя. Якщо вчитель доброзичливо ставиться до співробітництва у процесі навчання, не уникає більшого обсягу роботи в групах, чи роботи над проектами, то умови для навчання через співпрацю хороші. Атмосфера в класі чи групі визначена вчителем, який, часто того не усвідомлюючи, задає обраними прийомами тон. Який би метод не був обраний, учитель повинен слідкувати за тим, щоб не дуже часто виправляти помилки учнів, адже переривання і виправлення роблять учнів нерішучими і невпевненими у своєму мовленні. При цьому вчитель використовує альтернативні шляхи заохочення учнів до вираження думок [8, с. 6-8].

На думку вчених-педагогів Н. Антонової, Л. Велитченко, М. Вієвської, О. Киричук, С. Кондратьєвої, І. Рапопорт, Т. Токарської, ключовим елементом сутності поняття «педагогічне спілкування» є поняття «взаємодія». Взаємодія вчителя й учня – безпосередній процес становлення та підтримки контакту – має певну асиметричність: від учителя до учнів спрямована вербальна або невербальна емоційно-підсилена інформація; у зворотному напрямі переважає невербальний потік, згідно з яким учитель, насамперед, візуально й інтуїтивно оцінює ступінь розуміння окремими учнями поточного матеріалу й, відповідно, коригує подальший процес викладу інформації та навчання учнів. Тому так важливо забезпечити інтерактивний характер педагогічного спілкування [3].

Саме тому обов'язковим елементом, який свідчить про якість процесу навчання іноземної мови, є зворотний зв'язок.

Результати мовленнєвої взаємодії можуть проявлятися у зміні характеру матеріально-практичних дій кінесичної властивості (міміка, жести, інтонація та ін.), у мовленнєвій діяльності. Таким чином, виокремлюють три види зворотного зв'язку:

1) операційний (слугує основою для виправлення інформаційної взаємодії);

2) кінесичний (використовується для цілей адекватного сприйняття мовлення);

3) мовленнєвий (проявляється у вигляді самооцінних міркувань мовця, у його мовленні-відповіді) [6, с. 53].

Спостереження П. Ур підтверджують, що найпоширенішим типом взаємодії у процесі навчання є «ВВЗ» - «Введення – Відповідь – Зворотний зв'язок»: учитель ініціює обмін, зазвичай у формі запитання, один з учнів відповідає, учитель виявляє зворотний зв'язок (оцінка, виправлення, коментування), вводить нове запитання і т.д. Зворотний зв'язок передбачає два компоненти: оцінку й виправлення. У процесі оцінювання учня інформують, наскільки успішно він працював. Коректування передбачає особливі коментарі, пояснення мовленнєвої діяльності учня. Зворотний зв'язок – це інформація, яка дається учню про його завдання, рівень, результат навчання з метою його покращення [10, с. 110].

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

Часто на уроці вчитель поєднує різні види зв'язків у роботі з класом. Зв'язки, які надходять від учня до вчителя, а від учителя – знову до школяра, називаються зовнішніми зворотними зв'язками. Коли зв'язок спрямований на самого учня, він називається внутрішній зворотним зв'язком. Інформація, яка надходить до вчителя або школяра зовнішніми чи внутрішніми зв'язками, служить для вчителя або учня основою для корекції навчальної діяльності.

Отримана інформація одночасно є базою для оцінки викладачем навчальної діяльності учня, його самооцінки щодо мовленнєвої діяльності, що несе потужний емоційно-мотиваційний заряд і має стимулювальний вплив [9].

Оскільки кожен урок включає види діяльності по залученню учнів до роботи разом, важливо розробити метод організації дітей у парах, який був би швидким, легким, а найголовніше – справедливим. Необхідно змінювати партнерів на кожний розділ, щоб забезпечувати різноманітність та заохочувати учнів знайомитися ближче з усіма однокласниками. Досвід показує, що найкращим методом розподілу дітей на пари є випадковий вибір партнерів. Таким чином, учні бачитимуть, що це є максимально чесно, до всіх підходять однаково, і що вчитель не впливає на вибір партнера, тому протестувати немає сенсу. Сама процедура розподілу на пари може використовуватись ефективно з метою практикування мовленнєвих структур. Якщо вчитель видозмінюватиме методи розподілу на пари, процес стане корисною вправою та не буде рутинним. Пропонуються наступні варіанти вибору партнера, які водночас сприятимуть активізації мовленнєвої діяльності учнів:

– *витягування імен із капелюха*. Учитель пише імена всіх учнів на клаптиках паперу і на першому уроці відділяє половину імен, а решту кладе до капелюха. Учні з першої половини витягують імена своїх партнерів з капелюха. На наступному уроці процедура змінюється – тепер, навпаки, друга половина витягає імена з капелюха. З першого уроку всім має бути чітко зрозуміло, що не може бути жодних протестів стосовно вибраного партнера. Якщо вчитель зробить хоча б один виняток, його постійно засипатимуть протестами.

– *Номери/цифри*. Учитель пише цифри від одного до десяти на клаптиках паперу – по два на кожну цифру. Учні витягають цифри з капелюха. На перші кілька уроків учитель сам організовує розподіл на пари, але згодом учнів можна заохочувати ходити по класу, запитуючи самотійно:

Учитель: (до учня 1) What is your number?

Учень 1: Number 5.

Учитель: Who else is number 5?

Учень 2: I'm number 5.

Учитель: Well, today you are Tanya's partner.

– *Іграшки*. Учні зіставляють ілюстрації іграшок: ляльку, машинку, м'яч та ін. Кольори можна змінювати, щоб було більше предметів. Діти запитують один в одного, яка в кого картинка, таким чином шукаючи партнера. Учні можуть

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

запитувати один в одного: «Have you got a ...?»

Активізуючи дітей на роботу в парах, можна запропонувати такі види діяльності:

– «Угадай тваринку». Наприклад, один учень описує тваринку, не називаючи її, його партнер має здогадатись, яка це тварина. «I'm white. I have got green eyes. I have got a black tail. I have got four legs. I can jump. I can run.» Партнер запитує: «Are you a cat/dog? Etc.»

– «Гра в кубик». На гранях кубика зображені тваринки. Учень, який підкинув і зловив кубик, говорить: «I have a dog.» Його партнер додає «He/She has got a dog.» Потім учні змінюють ролі.

Виконуючи такого виду вправи, вчитель не завжди виправляє помилки. Це виконує сильніший партнер.

Наприклад, вправи «Ask and answer», як правило, складаються із запитання-зразка та відповіді-зразка (моделі), що потім практикуються учнями разом із партнером у парах. Необхідно:

– продемонструвати приклад, запитуючи індивідуально учнів запитання-зразок та підказуючи відповіді;

– використати пару учнів, щоб продемонструвати приклад знову;

– попросити учнів по черзі ставити один одному запитання у цій же манері;

– допомагати, виправляти вимову та інші помилки, які часто часто можуть бути непомічені під час повторення хором [7, с. 44].

Автори М.Є. Ростоцька, О.Д. Карп'юк пропонують підсумкову секцію «Now You Can» в кінці кожного розділу, яка містить перелік навичок та умінь, якими учні оволодівали під час роботи протягом розділу. Такому підсумковому повторенню слід присвятити урок, організувавши на матеріалі секції м'який контроль, тобто надати учневі можливість побачити самому, чого він досяг. Адже саме усвідомлення учнями своїх невеличких перемог, свого прогресу в навчанні підтримує інтерес до навчального предмета і мотиву до подальшого вивчення іноземної мови. Під час такого повторення можна провести гру, організувати самостійну роботу в парах із взаємоконтролем, змагання груп на кращу інсценівку тощо. На уроках з повторення також рекомендується проводити конкурси на краще виконання віршів, пісень, на кращу акторську гру. Можна також провести репетиції поставлених за матеріалом історій діалогів підручника п'єсок, які вчитель планує показати на шкільній сцені [7, с. 45]. Ф. Кпіпель пропонує в якості оцінювання учнів наприкінці спільної роботи нагородо-премії (напр., Smile Award (Найкраща посмішка), Help Award (Найкраща допомога), Listening Award (Майстер аудіювання) і т.д.) [7, с. 85].

Користуючись НМК авторів М.Ростоцької, О.Карп'юк, застосовуємо наступні види групової роботи:

– «Classroom» («Класна кімната»). Вчитель дає першій

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

групі малюнок із зображенням класної кімнати, і учні розглядають його протягом 2-3 хвилин. Учитель передає малюнок другій групі, яка задає суперникам запитання:

Where is the blackboard (chair, pot plant)?

What things can you see on the desk?

What colour is the bookcase?

Таким чином учні повторюють прийменники місця, кольори, лексичні одиниці теми «Класна кімната».

– «Розташування предметів». Дві команди розташовують предмети. Вони ставлять запитання: «Where is the pencil-box?» (Де знаходиться пенал?) Суперники відповідають: «The pencil-box is in the bag» (Пенал у портфелі). У грі бере участь кожен член команди.

– «Гра з м'ячем». Цю гру можна проводити під час повторення числівників. Учень з першої групи кидає м'яч суперникам, задаючи запитання: «How much is 7 and 3?». Учень з протилежної команди, впіймавши м'яч, відповідає: «Seven and three is ten».

– «Puzzles» (Пазли). Кожна група отримує конверт з пазлами. Необхідно скласти малюнок, а потім назвати зображені предмети, їх кольори та місцезнаходження.

Учитель заохочує, підбадьорює учнів репліками: «Well done!» (Молодець), «Right you are!» (Правильно!), «Good job!» (Відмінно), «Try it again!» (Спробуй ще раз!), «How clever of you!» (Дуже розумно!) та ін. У кінці уроку всі учні отримують маленькі подаруночки-заохочення, незалежно від успішності роботи на уроці.

При створенні зворотного зв'язку в груповій роботі завдання вчителя:

- забезпечити загальне схвалення та підтримку;
- допомагати учням, які мають труднощі;
- тримати увагу учнів використанням мови перекладу;
- тактовно-врегульована участь в обговоренні, де одні учні, наприклад, занадто домінують, або навпаки неактивні.

Аналіз освітньої практики дає змогу стверджувати, що зворотний зв'язок зазвичай відбувається в контексті взаємодії всього класу після завершення роботи в групах. Зворотний зв'язок може мати різні форми: подання правильного рішення, якщо існує таке; вислуховування або ж оцінювання пропозицій; об'єднання ідей на дошці; демонстрація матеріалів, поданих групами і т.д. Головною метою вчителя є вираження високої оцінки, схвального відгуку на докладені зусилля та їх результативність [10, с. 106].

На основі аналізу наукових джерел з теми дослідження, можна стверджувати, що зворотний зв'язок – це двосторонній процес, який дозволяє вчителю отримати уявлення про динаміку та повноту процесу оволодіння знаннями та розвитку учнів, а учням – оцінити свою діяльність, дати поради щодо її корегування. Тому використання зворотного зв'язку, на наш погляд, є одним із ключових методів на уроках іноземної мови.

Необхідно зазначити, що на уроках іноземної мови

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

необхідно створювати довірливу, доброзичливу атмосферу педагогічного спілкування, уважно і тактовно ставитись до учнів, а все це у свою чергу забезпечуватиме створення зворотного зв'язку під час парної роботи на уроці. Учитель іноземної мови повинен працювати в тісному контакті з класоводом, підтримувати зв'язок з батьками, проводити цікаву позакласну роботу з іноземної мови, ознайомитись з програмами з інших предметів у початковій школі і, по можливості, використовувати у своїй роботі міжпредметні зв'язки.

Усвідомлюючи значимість проведеного дослідження зворотного зв'язку на сучасному етапі розвитку та реформування системи освіти України, можна зробити висновок, що ця тема набуває дуже важливого значення та потребує подальшої систематизації досліджень учених-теоретиків та вивчення досвіду провідних фахівців-практиків сучасної української школи. Добре відомо, що іноземної мови не можна навчити – її можна тільки навчитися.

Література:

1. Впровадження мовного портфоліо для підвищення мотивації вивчення іноземної мови [Електронний ресурс] / Т.Ф.Хоменко // Форум педагогічних ідей «УРОК». – 2012. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/28165/
2. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам: Пособие для учителя. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: АРКТИ, 2003. – 192 с.
3. Гора Т.В. Формування умінь педагогічного спілкування засобами інтерактивного тренінгу в системі «педагог-старшокласники» : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 "Теорія і методика виховання" / Гора Тетяна Володимирівна. – Умань, 2012. – 20 с.
4. Державна національна програма «Освіта» [Електронний ресурс] / Затверджено постановою Кабінету міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>
5. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс] / Затверджено постановою Кабінету міністрів України від 20 квітня 2011 р. № 462. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911/
6. Педагогическое речеведение. Словарь-справочник. – Изд. 2-е, испр. и доп. /Под ред. Т.А. Ладыженской и А.К.Михальской; сост. А.А.Князьков. – М.: Флинта, Наука, 1998. – 312 с.
7. Ростоцька М.Є., Карп'юк О.Д. Методичний посібник для вчителів для роботи з НМК 'English 2' з англійської мови для 2 класу загальноосвітніх навчальних закладів з поглибленим вивченням англійської мови : метод. рек. / Ростоцька М.Є., Карп'юк О.Д. – Тернопіль : Лібра Терра, 2014. – 56 с.
8. Klippel, Friederike, (2002) Keep Talking: Communicative Fluency Activities for Language Teaching (Cambridge Handbooks for Language Teachers). – Cambridge University Press, – 202 p.
9. Rea-Dickins, P., (1996) German K. Evaluation. – Oxford: Oxford University Press, – 175 p.
10. Ur, P., (1999) A Course in Language Teaching. Practice and theory. Trainee Book. – Cambridge University Press, – 154 p.